

FRANSA HUKUK SİSTEMİNDE

“GENÇLİĞİN ADLİ KORUNMASI”

YAPILANMASINDA GÖREV ALAN GERÇEK KİŞİLER, KAMU YA DA ÖZEL SEKTÖR HİZMET BİRİMLERİ VE KURULUŞLARIN YETKİLENDİRİLMESİ ÖRNEĞİ

Laurence HUSQUIN*
Betül ONURSAL**

Türkiye’nin Avrupa Birliği Sürecinde Çocuk Korunması Ve Çocuk Adalet Sistemi

• Türkiye’nin AB’ne giriş süreci, çocuk korunması ve çocuk adalet sisteminin gelişmesi açısından olumlu adımların atılması dönemi olmuştur. UNICEF ve Adalet Bakanlığı’nın ortak çalışmaları, gerek kanunların yenilenmesi, gerek kurumların kurulması, gerek personel eğitimi açısından çeşitli reformlar getirmiştir. Ayrıca bu çalışmalar Adalet Bakanlığı’nın tüm yurttaki meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile birlikte çalışmasına olanak vermiştir. Bunların sonucunda da, her ne kadar yeni çıkan kanun ve değiştirilen maddelerde eleştirdiğimiz hususlar olsa da, bu kanunların yaşama geçirilmesinde yeni adımlar atılmasının altyapısı hazırlanmıştır.¹

• 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun 4/a maddesi “Bu kanun kapsamına giren sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetler devletin denetim ve gözetiminde, halkın gönüllü katkı ve katılımı ile sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülür”; 4/e maddesi “Korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin sosyal hizmetler, ancak bu kanunla kurulan Kurum tarafından yürütülür” demektedir. 1.7.2005 tarihinde kabul edilen, özür-

* Emekli Fransız Çocuk ve İstinaf Mahkemesi Hakimi.

** Avukat, İstanbul Barosu.

¹ Çocuk Koruma Kanunu(3.7.2005 tarih 5395 sayılı); Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu (3.7.2005 tarih 5402 No) ve ilgili Adalet Bakanlığı Yönetmeliği; Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmündeki Karar-namelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un (1.7.2005 tarih 5378 sayılı); Belediyeler Kanunu(3.7.2005 tarih 5393 sy); İl Özel İdaresi Kanunu(22.2.2005 tarih 5302 sayılı) gibi.

lüler ve bazı kanun ve kanun hükmündeki kararnamelerde değişiklik yapılması hakkındaki 5378 sayılı Kanun'un 27. maddesi, 2828 sayılı Kanun'un 4/a bendini aşağıdaki gibi değiştirmiş ve 4/e bendini yürürlükten kaldırmıştır.

Madde 4/a *"Bu kanun kapsamına giren sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetler, Devletin denetim ve gözetiminde, sivil toplum kuruluşları ile halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülür. Sunulacak bakım ve diğer hizmetlerin kapsamı ve bu hizmetleri verecek olan gerçek ve tüzel kişilerin izin, çalışma usul ve esasları ve diğer hususlar Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çıkartılacak bir yönetmelikle düzenlenir"*

Bu durumda, daha önce 2828 sayılı Yasa'da bizim de eleştirdiğimiz koruma hizmetlerinin SHÇEK tekelinde olmasına dayanak olarak gösterilen 4/e maddesi yürürlükten kalkmış, bu hizmetin verilmesi Belediye, İl Özel İdaresi, sivil toplum kuruluşları ve sivil girişimlere açılmıştır.

- Ancak, bu yeni durumda yasaların, koruma hizmeti verecek kurum ve kuruluşların uymaları gereken esasları büyük titizlikle düzenlemesi gerekmektedir. Aksi halde çocuğun korunması ilkeleri zaman ve yönetimlere göre değişecek bir tabana oturtulmuş olacaktır.

- Yeni Belediyeler Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu ve SHÇEK Kanunu'nun son tasarılarında bu esasların yer almadığı ve bu konuda berrak bir görüşün bulunmadığını tespit ederek, çocuk koruma hukuku ve uygulamasında 60 yıllık modern mevzuat uygulamasına sahip Fransız hukukunu bu açıdan incelemek istedik.

Fransa Sistemi

- Genel bir fikir verilmek istenirse, Fransa'da, 2.2.1945 tarihli *"Suç İşlemiş Çocuklarla İlgili Kanun Hükmünde Kararname"* ve 1.9.1945 tarihli *"Denetimli Eğitim Kararnamesi"* çocuk ceza hukuku reformunun temel taşlarıdır. *"Denetimli Eğitim"* kurumu 1990 yılında *"Gençliğin Adli Korunması"* teşkilatına dönüştürölerek kapsamı genişletilmiştir.² 7.1.1983 tarih 83-8 sayılı *"Yetkilerin Komünler, Vilayetler, Bölgeler ve Devlet Arasında Paylaştırılmasına Dair Kanun"* ile de çocuk ve gençliğin adli korunması sistemi bugünkü uygulamanın ana ilkelerine kavuşmuştur.

² Bkz., Av. Betül Onursal : Çocuk Mahkemelerinin amaca uygun çalışabilmeleri için gerekli yan kuruluşlar ve gençlerin korunması konusunda Fransa örneği, Argümentum, Yıl 4, S. 42, s. 12 vd.

Bu araştırmamızda biz, 60 yıllık bu geniş mevzuat ve uygulama sistemi içinde, gençliğin adli korunmasında görev alan gerçek kişiler ve kamu ya da özel sektör hizmet ve kurumlarının yetkilendirilmesi konusunu ve bu suretle kurulmuş özel kurumların yapılanmasını inceleyerek Türkiye’deki oluşum sürecine katkı sunmak istiyoruz.

Bu alanda, çeşitli kanun ve kararnamelere dayanan iki hukuk metni görüyoruz:

1. 6 Ekim 1988 tarih ve 88-949 sayılı ve 6 Mart 2003’te gözden geçirilmiş olan *“Adli Makamın Genel Olarak Küçükleri Veya Onlarla İlgili Tedbirlerin Uygulanmasını Emanet Ettiği Hakiki Kişi, Kurum, Hizmet Birimi veya Kamu veya Özel Sektör Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine Dair Kararname”*

2. 16 Haziran 1989 tarih NORSUS F 89 50048 A – ES K4 sayılı, *“6 Ekim 1988 tarih 88 – 949 sayılı Kararname’nin Uygulanmasına Dair Genelge”*

• Yetkilendirme Usulü

Gerek Medeni Kanun, gerek Sosyal Hizmetler Kanunu gerekse 2 Şubat 1945 tarihli Kararname’de öngörülen hizmet merkezi veya kurum temsilcisi gerçek ya da tüzel kişi, hangi kanuna dayandığını bildirerek yetkilendirme talebini ikametgahının bulunduğu ilin Valisi’ne iletir.

Bu talepte yer alması gereken hususlar şunlardır:

1. Talebi yapan gerçek kişinin veya tüzel kişinin yetkililerinin adı, doğum yeri ve yılı, uyruğu, mesleği ve ikamet adresi

2. Yetkilendirilmenin talep edildiği alanın ne olduğu.

Bu talebe 3 nüsha olarak aşağıdaki belgeler eklenir:

1. Talebi yapan hakiki şahıs ise özgeçmişi, üniversite ve okul diplomaları, mesleki yetki belgeleri

2. Talebi yapan özel hukuk tüzel kişisi ise yöneticilerin özgeçmişi, kurum tüzüğü, kanuni kuruluş formalitelerinin belgeleri

3. Her halükarda:

a. Kurum, kuruluş veya hizmet biriminin yönetim talimatnamesi

b. Çeşitli görevli personel kategorilerinin listesi, tüm bu personelin özgeçmişi ve üniversite diplomaları ile mesleki diplomaları

c. Tahmini bütçe

d. Yerleşim planı ve hukuki şartları

e) Yerleşim yerinin güvenliği konusunda Güvenlik Komisyonu'nun hazırlayacağı veya son bir yıl içinde hazırlamış olduğu güvenlik tutanağı. Eksiklikler olduğu takdirde bunların giderilmesi için yapılacak işlemler.

f. Kurumun hizmet biriminin veya kuruluşun pedagojik, idari ve mali işletmesinin koşulları ve bakımı üstlenilebilecek azami küçük ve genç sayısını bildiren yazı

g. Eğer hakiki şahıs, kurum, hizmet birimi veya kuruluş orada bir genel eğitim veya bir mesleki eğitim veriyorsa ve her halükarda okul çağındaki çocukları kabul ediyorsa verilen eğitimin organizasyonu hakkında bilgi verir veya çocukların okullandırılma koşullarını belirtir.

• Vali, İl Genel Meclisi Başkanı'na da talebi ilettikten sonra dosyanın incelenmesi için Gençliğin Adli Korunması Bölge Müdürünü görevlendirir. (Gençliğin Adli Korunması Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı'nın bir Genel Müdürlüğü olup bölge bazında ve kimi illerde il bazında teşkilatlanmıştır. Bizde yeni kurulan Denetimli Serbestlik bu Genel Müdürlüğün bir nüvesi olarak değerlendirilebilir.)

Talebin incelenmesi sırasında Çocuk Hakimi ve Cumhuriyet Savcısı'nın görüşlerinin alınması zorunludur. Bu görüşler talep sahiplerinin adli sicil kaydının tetkikinden sonra verilmelidir. Adli Sicil kaydı dosyaya eklenmez.

Talep kapalı bir eğitim evi için ise, Gençliğin Adli Korunması Bölge Müdürü merkezin eğitim ve güvenlik koşullarını ve hizmetin devamlılığının garanti edilmesi şartlarını değerlendirir.

Eğer talebi yapan kişi, kurum, hizmet birimi ya da kuruluş bünyesinde bir genel eğitim veya mesleki eğitim verecekse ve her halükarda okul çağındaki küçükleri kabul edecekse akademik otoritenin de görüşü alınır.

• İnceleme sırasında ilgili mercilerin görüşlerinin 2 aylık bir süre içinde alınması gerekir. Bu süre sonunda Gençliğin Adli Korunması Bölge Müdürü bir karar taslağı ekinde dosyayı Valiye sunar. Vali, İl Genel Meclisi Başkanı'na da dosyanın tamamının bir suretini sunarak onun da görüşünü alır.

Vali, talebin yapılmasından sonraki 4 ay sonunda bir karar vermezse talep reddedilmiş sayılır.

- Yetkilendirme izni, Valilik Kararı ile verilir ve kararın tebliğinden itibaren 5 yıl için geçerlidir. Aynı izin yenileme koşullarına uyulması halinde gene 5 yıllık süreler için yenilenebilir. Valilik Kararı, yetkilendirmenin koşullarını ve özellikle de kabul edilecek çocuk ve gençlerin sayısı, yaşı, cinsiyeti ve hukuki kategorileri, eğitimleri ile ikamet koşullarını belirtir. Ayrıca Valilik Kararı talep sahibinin, Gençliğin Adli Korunması hizmetine verdiği desteğin sınırları içinde yerine getirmeyi taahhüt ettiği zorunlulukları da belirtir.

- Yetkilendirilmiş kişi, kurum, hizmet birimi ya da kuruluş, birimin kapasitesini, yerleşim birimlerini, kabul edilen küçüklerin eğitim ve konaklama koşullarını ve de genel olarak verilmiş olan yetki belgesinin cinsi ve uygulama alanı üzerinde herhangi bir biçimde etki yapacak her türlü değişikliği Gençliğin Adli Korunması Bölge Müdürü'ne bildirmeye mecburdur.

Tüzel kişinin organlarındaki tüm değişiklikler de Gençliğin Adli Korunması Bölge Müdürü'ne bildirilmelidir.

Bu yetkilendirilmiş tüm birimlerde yapılacak herhangi bir personel değişikliği de aynı koşullarda bildirilmelidir.

Gençliğin Adli Korunması Bölge Müdürlüğü kendisine bildirilen bu değişiklikleri Valiye iletir.

Vali gerek gördüğü takdirde Çocuk Hakiminin, Savcının ve İl Genel Meclisi Başkanı'nın da görüşlerini alarak verilen yetkilendirme belgesini değiştiren ya da yetkiye son veren bir Valilik Kararı yayınlar.

Görüş bildirmeden önce, Çocuk Hakimi ve C. Savcısı değişen kişinin adli sicil kaydını tetkik eder. Bu kayıt dosyaya eklenmez.

- Yetkilendirme süresinin bitiminden en geç 6 ay önce yenileme dilekçesi Vali'ye sunulur. Yenileme kararı da aynı usul koşullarına uyarak talep edilir ve verilir.

Yetkilendirmeyi yenileyen veya reddeden Valilik Kararı tebliğ tarihinde yürürlüğe girer. Eskiden verilmiş olan yetkilendirme izni, kendi Valilik Kararı koşulları doğrultusunda bu tarihe kadar devam eder.

Vali eğitici tedbirlerin uygulanmasının tehlikeye düşüren ya da

teslim edilen küçüklerin yararına zarar veren eylemlerin saptanması durumunda her zaman için yetkilendirme iznini geri çekebilir.

- Bu Valilik Kararının uygulanmasından Devlet Bakanlığı, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor, Adalet, İçişleri, Sağlık Sosyal Yardım Bakanlıkları, Hükümet Sözcüsü, İçişleri Bakanlığı'nın Yerel Topluluklardan Sorumlu Müsteşarı, kendi alanlarına giren işlerden sorumludurlar.

Bu Kararname ile tehlike altında olan veya kanunla ihtilaf halindeki çocuklar hakkında karar verecek mercilere geniş bir hizmet ve kurum yelpazesi sunulmaktadır.

Bu “yetkilendirilmiş” kişi, kurum, hizmet birimi veya kuruluşlara yerleştirilen küçükler için Devlet bu birimlere belirli bir cetvel çerçevesinde para ödemesi yapmaktadır. Bu kurallara göre “yetkilendirilmemiş”, ancak diğer idari koşullara uygun izinleri alarak hizmet veren koruma ve eğitim birimlerine yerleştirilen küçükler için ise Devlet ödeme yapmamaktadır.

Gerek yetkilendirilmiş, gerek diğer kurumların denetimi 16 Nisan 1946 Kararnamesi 29, 30, 31 ve 32. maddeleri, 13 Temmuz 1960 Bakanlıklar arası Kararın 9, 10 ve 11. maddeleri, 6 Ocak 1986 tarihli 86-17 No.lu Kanun'un 48. maddesi çerçevesinde yapılmaktadır. Bu denetim adli merci ve Adalet Bakanlığı ilgili idari birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bu birimlerin pedagojik ve idari denetimlerinin de ne kadar önemli olduğu göz ardı edilmemelidir.

Yetkilendirilmiş Sivil Toplum Sektörü Yapılanması

Yetkilendirilmiş Sivil Toplum Sektörü hakiki şahıs, kurum, hizmet birimi ve kuruluşları aşağıdaki yapılanma grupları içinde hizmet vermektedirler:

I. CPS - Okul ve/veya Meslek Eğitimi Merkezleri

Büyük güçlük içinde olan çocuklar için yatılı olarak okul veya meslek eğitimi hizmeti veren kuruluşlardır. Gündüzlü olarak da tedbiren gönderilen küçüklere hizmet verebilirler. Bu hizmetten yararlanan küçükler öğrenim çağına olmalarına rağmen genel okullarda barınmazlar. Prensipte bu hizmet küçük birimler halinde verilir. 4-5 kişilik

sınıflarda her küçükle tek tek ilgilenilir. Emekli öğretmenler ve gönüllüler bu hizmet biriminde en çok çalışan kimselerdir.

II. SES-Sosyal İnceleme Hizmeti

Çocuk hakkında karar verecek hakimın istediği sosyal incelemeyi aile, çevre açısından gerçekleştiren hizmet birimleridir. Destekleyici hizmetler söz konusu ise çocukların içinde bulundukları tehlikeler, bunların her biri üzerindeki etkisi ve ailenin tepki verme yeteneği de araştırılır. Bu hizmet birimleri derinleştirilmiş anketler, özel durumlar için kullanılır. Genellikle 2 kişi birlikte anket yapıp görüşlerini tartışır. Hakime öneri götürürler. Anket bitince bu hizmet de sona erer. Uzun yıllardır Fransa genelinde bu hizmeti veren dernekler çalışmaktadır.

III.SIOE-Araştırma ve Eğitimi Yönlendirme Hizmetleri

Verilecek karara temel teşkil etmek üzere adli makam için gencin kişiliğini, onun eğitiminin koşullarını, davranışlarını izlemek, mediko-psikolojik bir bilanço düzenlemek ve gerekli diğer tüm bilgileri bir arada veya tek tek toplamak görevini yerine getirir. Çocuğu inceleme süresi SES kurumlarından daha uzundur. SES incelemesinde çevreye ait bilgiler de toplanmakta iken SIOE hizmetinde sadece küçüğün incelenmesi söz konusudur.

IV. SRP-Cezai Telafi Hizmetleri

Bu cezai telafi tedbiri, ceza sisteminde öngörölmüş bir eğitici tedbirdir. (Uzlaşma) Amacı çocuğun verdiği zararı, kendine karşı, topluma karşı yapıcı eylemi ile telafi etmesini sağlamaktır.

Telafi doğrudan veya dolaylı olur. Bu hizmeti veren kurumlar başka işlerle de uğraşmaktadırlar, özellikle “Mağdura yardım dernekleri”. Bu hizmet karardan sonra, telafi işleminin takibi için kullanılmaktadır.

V. SAEMO-Açık Ortamda Eğitici Destek Hizmetleri

Adli otorite tarafından yönlendirilen bu hizmetlerin amacı çocukları ve ailelerini ikametgahlarında izlemek, doğal ortamlarında çocuklara

olumlu bir gelişme sağlayacak sosyal ve eğitici koşullar oluşturmak ve sürdürmektir. Değişik mesleklerden kişiler bu hizmet biriminde çalışır.

VI. CPFSE-Sosyal ve Eğitici Aile İçi Yerleştirme Merkezleri

Çocuğun adli ve idari korunması çerçevesinde, ailelerinden sosyal ya da eğitimle ilgili nedenlerle ayrılmış çocukları kabul eden merkezlerdir. Bu çocuklar merkezin bireyselleştirilmiş pedagojik bir proje doğrultusunda eğitilen aylıklı bayan yardımcılarca misafir edilirler. Eskiden başlatılmış olan koruyucu aile sisteminin bir uzantısıdır. Geçici bir süre kullanılmaları daha yaygındır.

VII. CHD-Çeşitli Misafir Etme Sistemleri Merkezi

Her durumda ayrı biçimde değerlendirilen değişik yerleştirme biçimlerinin uygulandığı merkezlerdir. Bu hizmet, özel bir ilgi gerektiren olaylarda kullanılır.

VIII. MECS-Sosyal Karakterli Çocuk Evleri

Aileleri geçici olarak günlük içinde olan ve bu nedenle çocuklarını yanlarında tutamayan ailelerin çocuklarını kabul eder. Süre birkaç aydan rüşt yaşına kadar değişebilir. Bu merkezlerde kişisel sorunları olmayan çocuklar barındırılırlar.

IX. Foyers-Yurtlar

Mesleki formasyon alan veya dışarıda çalışan büyük çocuklar ve genç yetişkinlerin akşamları gelip yatmaları için kurulan küçük kapasiteli kurumlardır.

X. CER-Güçlendirilmiş Eğitim Merkezleri

Bu merkezler küçükleri en fazla 6 ay için alırlar. Küçüğün doğal ortamından kopmasını sağlayan bu birimler bu süre içinde onlara yoğun bir aktivite ve program verir. Çok zor çocuklar için kullanılır. Yatılı olanları da gündüzlü olanları da mevcuttur.

XI. CPI-Acil Yerleştirme Merkezleri

Bu merkezler çocuğun acilen alınıp incelemek ve yönlendirmek için çalışmaların yapıldığı yerlerdir. Çocuğun burada en uzun tutulma süresi 3 aydır ve bu süre yenilenemez. Onun ailevi, psikolojik ve sosyal durumu tetkik edilip yönlendirme çalışmaları yapılır. Bu merkezler kendilerine verilen küçüklerin aktiviteleri üzerinde sıkı bir denetim uygularlar.

Sonuç

Fransa gibi çocuk ve gençliğin adli korunması alanında 60 yıllık bir geçmişi olan, sistem olarak kendini sürekli sorgulayıp yenileyen bu sistemden yetkilendirme konusunda fikir alabiliriz kanısındayız.

Valilik, İl Özel İdaresi, Çocuk Hakimleri ve Adalet Bakanlığı idari birimlerinin bu konuda görevlendirilmiş olmaları, çocuğun adli korunmasından sorumlu olan devlet ve yerel yönetimin, ayrıca da adli mercilerle Adalet Bakanlığı'nın sorumlu idari biriminin söz söyleme ve sorumluluk alma konumunu vurgulamaktadır. Yani bölgede Mahkeme dosyalarına göre hangi hizmetler ve kurumlar gerekiyorsa onların kurulması ağırlık taşıyacak, çalışmalarının sonucu aynı sorumlularca denetlenecektir.

Özellikle yetkilendirme izninin verilmesinde, yenilenmesinde ve kaldırılmasında gösterilen titizlik, çeşitli idari ve adli makamların işbirliği, kontrol mekanizmasında da adli makamların önemi dikkatle izlenmesi gereken noktalardır.

Ayrıntılı biçimde yasalarla oluşturulmuş koşullar bu kurumları kuranları da teşvik edici nitelikte olacaktır. Zira bu durumda, Sivil Toplum Kuruluşları da vermeyi planladıkları hizmetler veya kuracakları kurumlar konusunda karşılarında zaman ve politik görüşlere göre değişmeyecek bir idare biçimi bulacaklar ve verdikleri hizmet karşılığında, belirlenmiş esaslara göre ücretlerini alarak normal bir işletme yürütebileceklerdir.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

DEMOKRASİ ve YARGI

democracy
and
judiciary

SEMPOZYUM

04-06 OCAK 2005

ANKARA

ÇIKTI !..